

РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ ПРО ВПЛИВ СЕРЕДОВИЩА НА ЛЮДИНУ

У наш час при вивченні взаємин людини й навколишнього середовища застосовується біхевіористський підхід, а пояснення просторових аспектів поведінки розглядається в першу чергу через аналіз когнітивних процесів, що лежать в основі поведінки. Людина й середовище оточення бачиться в стані динамічної взаємодії. Характеристики природного середовища повинні були розглядатися силами, не підвладними контролю, їх уважали константою на відміну від залежної величини — поведінки людини.

Але як у цьому випадку досліджувати естетичний і символічний зміст ландшафту?

Ключові слова: біхевіористський підхід, образ середовища, природний і культурний ландшафт, енвайронменталізм, символічний зміст ландшафту, теорія середовища.

В.В. Мірошніченко. РАЗВИТИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О ВЛИЯНИИ СРЕДЫ НА ЧЕЛОВЕКА. В наше время при изучении взаимоотношений человека и окружающей его среды применяется биохевиористский подход, а объяснение пространственных аспектов поведения рассматривается в первую очередь через анализ когнитивных процессов, лежащих в основе поведения. Человек и среда окружения видится в состоянии динамического взаимодействия. Характеристики природной среды должны были рассматриваться силами, неподвластными контролю, их считали константой в отличие от зависимой величины — поведения человека.

Но как в этом случае исследовать эстетический и символический смысл ландшафта?

Ключевые слова: биохевиористский подход, образ среды, природный и культурный ландшафт, энвайронменталізм, символическое содержание ландшафта, теория среды.

V.V. Miroshnichenko. DEVELOPMENT OF IDEAS ABOUT THE INFLUENCE OF ENVIRONMENT ON MAN. In our time at the study of mutual relations of man and him environment behaviorist's approach is used, and explanation of spatial aspects of conduct is examined above all things through the analysis of cognitively processes, lying in basis of conduct. A man and environment of surroundings is seen in a state of dynamic co-operation. Descriptions of natural environment must were be examined forces, which are uncontrolled, they were considered a constant unlike a dependent size — conducts of man.

But how in this case to probe aesthetic and symbolic sense of landscape?

Keywords: behaviorist's approach, image of environment, natural and cultural landscape, science of environment, symbolical contents of a landscape, theory of environment.

Вступ. Інтерес до взаємин людини і її географічного оточення (під яким звичайно розуміли сукупність природних умов) виявлявся вже в античності. Іще у V ст. до н. е. в трактаті Гіппократа «О воздухе, водах и местностях» стверджувалося існування сильної залежності між захворюваннями і кліматичними характеристиками різних місць. Основна ідея праці Гіппократа, а саме вплив середовища на людину, — ідея, яка пережила багато епох.

Постанова проблеми. У наш час при вивченні взаємин людини й навколишнього середовища застосовується біхевіористський підхід, а пояснення просторових аспектів поведінки розглядається в першу чергу через аналіз когнітивних процесів, що лежать в основі поведінки. Підхід має чотири характерні риси: 1) уявлення людини про зовнішні фактори й поводження можуть значно відрізнятися від реальних зовнішніх обставин того самого середовища, у якому розгортається діяльність людини; 2) кожен індивід формує своє особливе соціальне й фізичне середовище й сам на нього реагує.

У свою чергу зміни середовища, що виникають при цьому, можуть створювати обставини, які вимагають нового набору відповідних учинків або безпосередньо від суб'єкта впливу, або від інших людей. Таким чином, той або інший учинок часто не є кінцевим результатом ланцюга подій, але служить причиною нових; 3) увага в основному фокусується на індивіді, не прагнучи до вивчення проблем на рівні соціальної групи. При незаперечних вигодах подібної стратегії для географічного пояснення необхідно пам'ятати про існуючу у такому випадку небезпеку «психологізму», тобто омани, суть якої полягає в тому, що соціальні явища порозуміваються тільки за допомогою фактів і теорій, що ставляться до характеристик свідомості індивідів; 4) підхід багато уваги приділяє засвоєнню уроків, які можна знайти в літературі по психології й дисциплінах, що вивчають поведінку, однак важливі ідеї черпаються й з таких наук, як соціологія, антропологія, планування, архітектура й етологія, кожна з яких пережила час сильного впливу біхевіоризму [1].

Аналіз джерел. Для узагальнення отриманих результатів були висунуті різноманітні теоретичні концепції, що опиралися або на окремі одиничні, або на багаторазово проведені емпіричні дослідження.

Розглянемо два приклади побудов останнього типу. Автором одного з них був Крайк. Він вивчав способи, за допомогою яких люди досягають цільне фізичне середовище їхнього оточення. Для повного опису всіх сторін навколишнього середовища в реальному світі, яке й обумовлює поведінку людини, Крайк запропонував використати термін «образ середовища» — поняття, яке однаково може бути застосоване при розгляді особливостей міста, видів забудови або просік у лісі. Якщо фахівець із екологічної психології має намір зрозуміти вплив того або іншого образу середовища, йому доведеться мати справу із чотирма основними проблемами. Розглядаючи проблему розмірності середовища, Крайк визнає, що дотепер не існує послідовної системи їхнього виміру й класифікації, однак указує на деякі зародки такої системи: застосування таксономії повсякденної мови, різних способів фіксації, а також скороченого запису й обліку основних характеристик поведінки [3].

Друга концепція створена Альтманом, який класифікував дослідження по трьох основних напрямках: просторових одиницях аналізу, досліджуваних феноменах середовища й стадіях проектування, для якого виконується дослідження. Просторові одиниці легко ранжуються по розміру в рамках контексту дослідження, скажімо сусідської громади або установ інфраструктури (наприклад, в'язниць або лікарень). У перераховані Альтманом феномени середовища входить деякий обмежений набір процесів, пов'язаних із задоволенням просторових потреб людини, але це скоріше ілюстрація, яка не претендує на вичерпний огляд. Стадії проектування становлять повний спектр, починаючи від первісного визначення критеріїв для проектування (стадія програмування) і закінчуючи стадією, на якій проєктант оцінює успіх або невдачу пропонованого рішення (стадія оцінки) [2].

Концепція Альтмана корисна тим, що містить ряд певних, легко застосовних кри-

теріїв, користуючись якими зручно класифікувати одержувані результати. З іншого боку, концепція Крайка дозволяє зрозуміти методологію цієї науки, ігноровану Альтманом.

Людина й середовище оточення бачиться в стані динамічної взаємодії. Середовище оточення розуміється як повний, вичерпний набір умов й обставин, у яких живе людина, як фізичних, так і соціокультурних. Бувають ситуації, що залишають індивідові обмежений вибір дій і змушують його максимально адаптуватися до них; набагато цікавіше, однак, досліджувати такі випадки, коли зізнається повна свобода волі й поведінки, а людина бачиться цілеспрямовуючисю істотою, що впливає на своє середовище оточення й у свою чергу перебуває під його. Головними показниками взаємодії людини й середовища оточення є сприйняття й когнітивність — процеси розумової діяльності, за допомогою яких люди одержують можливість почувати, сприймати, інтерпретувати імпульси зовнішнього середовища, а також приймати усвідомлені рішення щодо нього.

Ландшафт у географії. Протягом деякого часу на початку ХХ ст. поняття «ландшафт» було головним концептуальним поняттям географії. Німецьке слово «Landschaft» використовувалося Пассаргом і Геттнером, для визначення території, що володіє фізико-географічною і культурною цілісністю, у багатьох змістах будучи еквівалентом того, що англійською називають «region» (region), але цей термін вимагає обережного обігу. Деякі німецькі географи, насамперед Банзе, уважали, що «Landschaft» обов'язково має естетичну й духовну суть і значення, однак саме це слово далеко не завжди має на увазі зазначений зміст. Ті англійські й американські географи, які перекладали слово «Landschaft» як «ландшафт», звичайно намагалися просто зберегти при перекладі об'єктивний науковий зміст цього терміна. Наприклад, Дікінсон затверджував, що всі явища, які людина наділяє нематеріальними характеристиками (соціальними, расовими, психологічними й політичними), повинні бути вилучені з географічного аналізу при розгляді ландшафту, за винятком тих з них, які дозволяють краще зрозуміти

його еволюцію. Зауер і Хартшорн також виключали розгляд ландшафтних переваг і поведінкових реакцій людини в різних ландшафтах зі сфери географічного вивчення, хоча Зауер і визнавав згодом, що сьогоденне географічне дослідження не може ігнорувати естетичних властивостей ландшафту (навіть суто суб'єктивного характеру). Зауер вважав, що ландшафт являє собою накладення двох основних компонентів: природного ландшафту, тобто тих або інших форм рельєфу, покритих рослинністю, і культурного ландшафту, тобто сукупності свідчень діяльності людини в цьому ландшафті. Цей підхід до вивчення ландшафту стосується головним чином його морфології й акцентується насамперед на помітних, з'ясованих і вимірюваних слідах людської діяльності в ньому. Застосування цього підходу призвело до появи великої кількості досліджень найширшої тематики: від аналізу яких-небудь специфічних, візуально помітних елементів ландшафту (таких, як, скажімо, комори, мости або шедеври місцевих архітекторів) до розгляду цілісних сполучень різних його компонентів у їхньому накладенні один на одного в тому або іншому місці [5].

Установлення існування, крім природного, ще й культурного ландшафту було важливою подією початкових етапів боротьби з фізико-географічним детермінізмом, у ході якої прихильники культурної географії, що підкреслювали, котрі людина здатна змінювати й переформовувати природний ландшафт, прагнули відновити гуманістичні основи географії. Однак виявилось, що на практиці дуже важко провести чітке розмежування зазначених видів ландшафтів. У більшості районів світу людина вже настільки змінила стан (передбачуваних) природних, або незайманих, ландшафтів, що із упевненістю можна говорити лише про ступінь їх окультуреності.

З позиції цілей нашого дослідження головні вади школи культурного ландшафту полягають у недостатньо повному розгляді відносин людини до тих або інших ландшафтів, а також відсутності інтересу до вивчення символічних значень, якими наділяють ландшафт. Емоційна оцінка ландшафту втримується в самому значенні цього слова

в повсякденній мові. Починаючи з XVI в. художники використовували саме його для позначення особливо гарних пейзажів підвищеної естетичної цінності. Виявилось до того ж, що ця подвійність терміна «ландшафт» є привабливою для деяких англомо-вних географів, що використали його як еквівалент німецького слова «Landschaft». Проте, серед географів склалося тверде переконання, що у всіх випадках уживання цього терміна його необхідно уточнювати, а Хартшорн взагалі відмовився від його використання, замінивши його терміном «регіон».

У XIX ст. цій темі приділялося ще більше уваги, традиційні для неї ідеї були сформульовані в рамках більш строгої доктрини, відомій зараз під назвою «енвайронменталізм».

Енвайронменталізм можна визначити як сукупність поглядів, згідно яким першорядне значення надається впливу на людину природного середовища, а також підкреслюється, що природне оточення жорстко регламентує умови життя людей. Людське по-водження бачилося строго орієнтованим на пристосування до обставин, сформованих природним середовищем. Поведінка представлялася сукупністю реакцій на подразники, джерелом яких виступали клімат, ґрунти, рельєф, рослинність тощо. У будь-якій ситуації характеристики природного середовища повинні були розглядатися силами, невід-власними контролю, їх уважали константою на відміну від залежної величини — по-водження людини.

Але як у цьому випадку досліджувати естетичний і символічний зміст ландшафту? У відповідь на таке питання звичайно або пропонують домагатися збереження цього змісту в науковій мові географії шляхом більш широкого використання порівнянь або метафор, що запам'ятовуються, або об-ґрунтовують необхідність створення «естетичної географії», котра займалася б у рамках наукової літератури з географії реалізацією художніх завдань, рішенню яких присвячують себе пейзажисти, поети або белетристи-краєзнавці. Не менш цінної, ніж перераховані, була, наприклад, робота Корниша, поява якої зіграла важливу роль у створенні національних парків в Англії й Уельсі.

Однак їхня поява не підтвердила ні того, що географія являється справжнім мистецтвом, ні того, що географи є щирими художниками. Втім, навіть якщо географи й не є художниками, сама земна поверхня — предмет їхніх досліджень — цілком може вважатися твором мистецтва. Саме ця обставина й викликає двозначність значення, вкладеного в поняття ландшафту. Ландшафт складається із трьох елементів: матеріальних відчутних форм даної території, як природних, так і створених самою людиною, загалом, тих, які мають на увазі визначенням ландшафту в культурній географії; видимих процесів людської діяльності в ландшафті, а також значень, або символів, якими його наділяє свідомість людини. Саме третя іпостась ландшафту, його символічне значення, робить ландшафт твором мистецтва, а не просто барвистою декорацією. Впливаючи на природні об'єкти в процесі задоволення своїх потреб, людина відтворює їх як «символи, що виражають її почуття» [1], за допомогою яких вона передає поділювані нею переконання, цінності, а також наявні в неї прагнення й надії. Саме ці особливості характеризують природу й мету мистецтва. Процес подібного відтворення не є прерогативою лише тих, хто проживає в межах даного ландшафту й перетворює його в процесі своєї діяльності, але й тих, хто буде жити в ньому згодом, а також людей, які лише ненадовго відвідують дану місцевість, і навіть тих, хто знайомі з ним тільки через засоби масової інформації. Всі ці люди є співавторами у зазначеному акті мистецтва, і всі вони вносять свій внесок у формування тих особливостей ландшафту, які роблять його «сховищем людських надій».

У науковому мисленні на рубежі ХХ ст. такі погляди були переважними. Те, що справи обстоювали саме так у часи, коли Західна Європа переживала безпрецедентні зміни, викликані промисловою революцією, є ще одним доказом впливу дарвінізму й орієнтованих на нього природничих наук на інтелектуальний клімат того років. Соціальним наукам довелося стати строго еволюціоністськими, причому різні прояви культури досліджувалися з погляду їхнього походження, розвитку, а також виживання або зникнення. Однак в епоху, коли ідея боро-

тьби за існування в примхливому природному середовищі впливала на теорію багатьох наукових дисциплін, коли слово «еволюція» стало з'являтися в назвах робіт антропологів, психологів, соціологів й істориків, лише деякі науки могли суперничати з географією по глибині сприйняття подібних ідей. Починаючи з останньої третини ХІХ ст. і до кінця 20-х рр. минулого сторіччя в центрі географічної думки перебував географічний детермінізм. Відповідно до цього напрямку енвайронменталізма, глибинне коріння будь-якого компонента людської діяльності по ланцюжку причинно-наслідкових зв'язків може бути виведене з умов природного оточення; при цьому завжди підкреслювалося значення тези про те, що людина завжди піддається впливу стихійних сил природи, що перебувають поза її контролем [4].

Ландшафт досліджувався у двох відношеннях: як природний ландшафт, коли розглядаються його природні характеристики, що мають значення для людини (рельєф, рослинність, ґрунти, корисні копалини й інші природні компоненти), і як культурний ландшафт, формований людиною. Культура виступає активним агентом, природне середовище — засобом, а культурний ландшафт — результатом. Під впливом даної культури ландшафт стає сховищем свідчень боротьби цієї культури за своє існування із природним оточенням. Ландшафт виступає в ролі скрупульозного свідка пристосування людини до навколишнього середовища.

«У міру дорослішання в нас формується узагальнена система середовищних подань, понять й орієнтації, що утворюють систему інтерпретації міського простору — особистої модель міста.»

По прийнятому визначенню, до складу інформації входить усе, що грає яку-небудь роль у формуванні, закріпленні, розширенні, трансформації або зміні подання, навколо якого організуються наші враження від зовнішнього світу. «Просторова інформація» розглядається як підвид середовищної інформації: це сукупність будь-яких подразників, за допомогою яких індивід навчається чому-небудь, що ставиться до структури й організації простору, або утримуючий сирий матеріал, з якого такі знання мо-

жуть бути отримані. Вона містить як територіальні, так і атрибутивні компоненти. До територіального звичайно відносять такі сигнали, які дозволяють індивідові одержати інформацію про розміщення й просторову довжину явищ, а також представити їхній взаємозв'язок у просторі, який характеризується відстанями щодо різних напрямків. До складу ж атрибутивної інформації входить все те, із чого індивід черпає знання про характеристики конкретних територій і місць, що дозволяють порівнювати їх один з одним.

Моор висунув шість основних принципів теорії середовища: 1) просторове знання не є ані вродженим, ані отриманим у результаті простого копіювання зовнішнього миру, але виробляється шляхом активного конструювання індивідом своїх уявлень про простір через контакти із зовнішнім оточенням; 2) розвиток здатностей просторового пізнання здійснюється через динамічну взаємодію інтелектуального потенціалу, що проявляється в даній ситуації внутрішніх, і вимог, пропонованих індивідові; 3) активне освоєння дитиною середовища оточення і його взаємодія з нею відіграють центральну роль у процесі навчання, причому джерелом розвитку пізнання виступають і згадані взаємодії; 4) просторові знання нашаровуються на існуючі когнітивні структури в силу вираженої залежності процесу пізнання від накопиченого минулого досвіду; 5) згодом у поданнях дитини про простір відбуваються якісні й кількісні зміни, коли на зміну простим приходять усе більш складні структури; 6) лише глибоко зрозумівши сам процес становлення просторових знань, можна зрозуміти кінцеві форми, у які вони виливаються.

У термінах просторової психології варто розглянути двояку роль символів. По-перше, зміст просторових знань залежить від символів, використовуваних у мові. Наприклад, у мові індіанців племені хопі існує лише одне слово для позначення всього, що літає, за винятком птахів (літаки, льотчики, комахи), у той час як в англійській кожен вид предметів, що переміщуються в повітрі, називається своїм словом. І навпаки, у мовах ескімосів є цілий ряд слів для позначення того, що англійці називають одним сло-

вом «сніг», хоча досить примітний той факт, що жителі англomовних країн почали використовувати французькі слова, що мають широке поширення в Альпах, такі, як «piste» (лижня) або «neve» (фірновий сніг), у зв'язку з необхідністю бути понятим при занятті зимовими видами спорту. У цих прикладах добре помітні зв'язки словникового складу мови з особливостями перебування в тім або іншому середовищі, а також між людиною й територією.

По-друге, у сприйнятті представників певних культур ті або інші місця й території самі по собі є символами. Будинки, місцева громада, ландшафт, місто або етнічна територія можуть одержати символічні значення, що доносять особливості цих об'єктів краще, ніж томи їхніх докладних описів. Якщо приводити приклади міст-символів, то відразу пригадується безліч міст, що є, як відомо з історії релігії, на думку віруючих, «святими місцями» (Мекка, Єрусалим, Бет-лехем), або міст, назви яких тотожні поняттю «центр мистецтва й культури» (Париж, Відень, Зальцбург), або рукотворних столиць, що були колись самою що ні на є периферією, а нині персоніфікують всю країну (Канберра, Бразилія), або центрів-символів національної стійкості (реконструйована Варшава). У кожному із цих випадків назва того або іншого міста виступає заступником складного конгломерату подань, які відносяться до спогадів про минуле, сучасних суджень ціннісного характеру й сподіванням людей, пов'язаних з майбутнім, які спливають перед думкою при простому згадуванні про це місце. До того ж саме середовище того або іншого місця або міста є найтоншим виразником глибоких переживань, часто досить нелегких для формалізованого викладу. Приймаючи все це до уваги, можна сказати, що просторові символи здатні перетворювати «неясні емоції, неясні імпульси й враження в стрункий ряд почуттів, спокійну усвідомленість думки й чітких колективних дій» [5].

Кантер досліджував сприйняття відстаней пасажирями Лондонського метра — системи суспільного транспорту, що перевозить людей по постійних маршрутах, у якій тимчасові інтервали між зупинками поїздів порівняно однакові [4]. Кантер просив

людей, що живуть уздовж однієї з гілок метрополітену, визначити відстань між станціями у часі й у милях. У результаті Кантер прийшов до висновку, що відстані люди сприймають у більшій відповідності з дійсністю, ніж час, і що здатності сприйняття відстаней більш досконалі, чим ті, які забезпечують сприйняття часу. Виявилось, що на сприйняття відстаней сильно впливає доцентрове або відцентрове розміщення об'єкта усередині міста стосовно власної локації респондентів. Дослідження, проведені в Північній Америці, показали, що люди сприймають відстані в напрямку центра міста більшими, ніж такі ж відстані до об'єктів на його периферії. Цікаво, що дослідження в Західній Європі дали зворотний результат. Наприклад, Лі показав, що домогосподарки Кембриджу думають, що магазини, розміщені на вулицях, що ведуть до центра міста, «ближче», чим ті, що перебувають на вулицях інших напрямків. До такого ж висновку ще раніше прийшов Бреннан, що проводив дослідження у Вулверхемптоні.

Якщо згадати, що в США центр міста вважається місцем, що краще обходити стороною, а в Європі — дуже привабливим, тоді цілком закономірним буде висновок про викривлене сприйняття відстаней, про вплив різних цінностей, якими наділяється центр міста. Однак, розглядаючи подібну аргументацію, необхідно мати на увазі наявність багатьох привхідних факторів, що ускладнюють ситуацію. Наприклад, у передмістя європейці їздять в основному на своїх автомобілях, у той час як у центр міста вони попадають, користуючись суспільним транспортом, або ж ідуть туди пішки. Оскільки при пішому пересуванні й при їзді на суспільному транспорті звичайно краще, ніж в автопоїзді, усвідомлюється переборена відстань, можна було б очікувати, що люди, рухаючись до центру, будуть сприймати відстані більшими, ніж вони є насправді. Але й цей висновок можна поставити під сумнів, як тому, що зазначена потенційна переоцінка довжини шляху компенсується високою привабливістю центра, так і тому, що невідомо, наскільки репрезентатив-

ний відбір досліджених людей, на сприйнятті яких і будується всі припущення. Крім того, в одних містах визначати відстані істотно простіше, ніж в інших, що порозумівається, можливо, правильністю їхнього планування або тим, що вони мають яскраво виражений центр високої історичної цінності [3].

Відповідно до третьої гіпотези точність сприйняття відстаней залежить від ступеня знайомства з даним містом й особливо від тривалості проживання в ньому. Як не дивно, хоча на інтуїтивному рівні подання, що люди краще визначають відстані усередині міста, якщо краще знайомі з ним, виглядає цілком очевидним, строгих доказів цієї тези немає.

По-четверте, припускають, що сприйняття відстаней залежить від звивистості шляху, оскільки людина звичайно вважає звивисті дороги, що включають безліч поворотів, більше довгими, чим дороги такої ж довжини, що прямо з'єднують дві дані крапки. Той же Лі приводить випадки, що доходять до курйозів, коли при лабораторних дослідженнях з'ясовувалося систематичне завищення довжини шляху в точній відповідності із числом поворотів.

Висновки. Таким чином, аналіз наявної літератури дозволяє зробити два загальних висновки. По-перше, вивчення пізнавальних здатностей, що дозволяють визначати напрямки і відстані, залишається складною дослідницькою проблемою. У той час як є переконливі докази стійкої розбіжності між реальною й умоглядною орієнтацією, ясно, що, принаймні почасти, це порозумівається недосконалістю методів емпіричних досліджень. По-друге, самі системи орієнтації є компонентами уявного подання про місто, які в значній мірі визначаються його характером. Не знаючи основних елементів просторової структури міста і їхніх взаємозв'язків, неможливо успішно орієнтуватися в ньому. А ця здатність залежить від особливостей процесу формування подання, в яке вбудовується інформація про зовнішній світ, організуючись у відповідні структури.

Література

1. Голд Дж. Психология и география: Основы поведенческой географии. Пер. с англ. М.: Прогресс, 1990. — 340 с.

2. Altman, I. *The Environment and Social Behavior*, Monterey: Brooks-Cole, 1975.
3. Canter, D.V. *The Psychology of Place*, London: Architectural Press, 1977.
4. Craik, K.H. *Environmental Psychology, New Directions in Psychology*, 4. New York: Holt, Rinehart, & Winston, 1970 – p. 1-121.
5. Lynch, K. *The image of the city*. Cambridge, MA: MIT Press. — 1960.

© Мірошніченко В.В.

УДК(556.314:628.1):616-006(477)

В.М. Прибилова, ст. викладач,
Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

НЕСПРИЯТЛИВІ ФАКТОРИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ОЦІНКА РИЗИКУ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Розглянуто питання впливу несприятливих факторів навколишнього середовища на здоров'я населення, характер дії цих факторів та їх класифікація. Перераховані вимоги до методів оцінки антропогенного впливу на здоров'я населення. Надана концепція пороговості негативної дії забруднювачів на навколишнє середовище та розглянуто поняття оцінки ризику для здоров'я.

Ключові слова: несприятливі фактори, навколишнє середовище, здоров'я населення, оцінка ризику, пороговість, забруднення.

В.М. Прибилова. НЕБЛАГОПРИЯТНЫЕ ФАКТОРЫ ОКРУЖАЮЩЕГО СРЕДЫ И ОЦЕНКА РИСКА ЗДОРОВЬЯ НАСЕЛЕНИЯ. Рассмотрены вопросы влияния неблагоприятных факторов окружающего среды на здоровье населения, характер действия этих факторов и их классификация. Перечисленные требования к методам оценки антропогенного влияния на здоровье населения. Предоставленная концепция пороговости негативного действия загрязнителей на окружающую среду и рассмотрено понятия оценки риска для здоровья.

Ключевые слова: неблагоприятные факторы, окружающая среда, здоровье населения, оценка риска, пороговость, загрязнение.

V.N. Pribilova. ADVERSE ENVIRONMENTAL FACTORS AND RISK ASSESSMENT HEALTH OF THE POPULATION. The influence of unfavorable factors of the environment on human health, the nature of these factors and their classification. These requirements for the methods of assessment of human impact on health. Provided the concept of a threshold negative action of pollutants on the environment and discussed the concept of health risk assessment.

Keywords: adverse factors, the environment, public health, risk assessment, threshold, pollution.

Техногенні зміни у навколишньому середовищі спричиняють порушення екологічної рівноваги, стаючи важливим фактором ризику для здоров'я населення. Тому на даному етапі необхідний пошук тих факторів, які найкраще символізують певну характеристику здоров'я й взаємозв'язки між собою. Навколишнє середовище повинна вимірюватися в першу чергу в компонентах її впливу на здоров'я. Будучи функцією від багатьох змінних, здоров'я населення являє собою інтегральний показник якості навколишнього середовища. Застосування лише комплексного підходу дозволяє побачити існуючу картину в цілому.

До несприятливих факторів навколишнього середовища, що впливають на здоров'я населення, відносяться:

- забруднення атмосферного повітря;
- якість водних об'єктів;

- забруднення ґрунтів, у т.ч. промисловими відходами;
- міський шум;
- напруженість електромагнітних полів;
- радіаційна обстановка;
- залишки пестицидів у продуктах;
- метеорологічні умови,
- виробничі і соціальні фактори.

Характер дії будь-якого фактора навколишнього середовища залежить від 3-х основних моментів: особливостей біологічної дії, дози впливу й експозиції. Ступінь реальної небезпеки того чи іншого чинника навколишнього середовища для здоров'я обумовлена рядом його властивостей: агресивністю (для хімічних факторів кваліфікується як ступінь токсичності); поширеністю в життєвій зоні; рівнем виразності; тривалістю впливу в населених місцях.